

B A F

? → J.P. Esther

BIENORT, *Arctostaphylos* en drif

nao gesoekend, en skoolopie

taal- en volkskunde,

81, 1981.

priester Frans Lodewijk Norbert Henckel. Deze geestelijke (Veurne 1753 - Brugge 1835), één der betere Vlaamse dichters van die tijd, had even vóór zijn in dienst treden bij Hans enkele maanden les gegeven in het stedelijk college van Aalst, onder het bestuur van de bekende onderwijsman Jean Baptiste Lesbroussart (vader van Philippe). Hoelang hij Hans ter zijde heeft gestaan is ons niet bekend (12). Hans bleef in elk geval slechts kort te Deinze. In de *Gazette van Gend* van 13 december 1810 deelt hij mee dat hij zijn kostschool heeft overgebracht naar het kasteel van Wakken, terwijl te Deinze P.J. Coppens, voorheen te Lovendegem, nu met een kostschool van start gaat.

Wat kostscholen betreft had Wakken een hele traditie. In 1796 werkten er de gebroeders Waelens. Later was Jan Jozef Renier er kostschoolhouder. Deze, vader van de bekende Deerlijkse dichter Pieter Jan Renier, verliet Wakken in 1808, het pensioonaat overlatend aan Pieter Behaegel (13).

Blijkbaar was François Dominique Hans te Wakken de onmiddellijke opvolger van Behaegel. Ook hier zou hij niet lang blijven. In 1811 is er sprake van Jozef Minne die pensioonaat houdt in het (door Hans verlaten) kasteel van Wakken (14).

Hier verlijzen we Hans uit het oog. De gegevens, die we vooral uit persberichten hebben verzameld, kunnen ongetwijfeld worden aangevuld door onderzoek der bundels van de Centrale Besturen van de Leie- en Scheldedepartementen. In veel kostscholen ging de leiding voortdurend over van de ene persoon op de andere; instellingen werden opgericht en verdwenen vrij snel; in heel dat komen-en-gaan verschijnen figuren als Hans, Renier, Behaegel en Henckel die zeker de aandacht waard zijn.

J. HUYGHEDAERT

DRUKPROEFCORRECTIES

Bieckorf 81 (1981), blz. 290, r. 3

: i.p.v. Spectrum Malus lees *Speculum Maius*.

Bieckorf 81 (1981), blz. 272, nrs. 15 tot 20

: lees a voor 15, b voor 16, c voor 17, d voor 18, e voor 19,

f voor 20.

(12) Zie over Henckel het artikel van E. VAN ARENBERGH in *Biographie Nationale*, IX, 60-61, en verder vooral A. VIAENE, *Kanunnik Henckel van Veurne, een puristisch rederijker uit de Franse tijd*, in *Bieckorf*, 1964, blz. 306-307; in *Bieckorf* 1979, blz. 294, is sprake van M(onsieur) Lesbroussart, poësisleraar te Brussel in 1789.

(13) *Gazette van Gend*, 14 maart 1808. De bibliografie met betrekking tot P.J. Renier en P. Behaegel is vrij uitvoerig: zie resp. de bijdragen van Ada DEPPEZ in *Encyclopedie der Vlaamse Beweging*, dl. II, blz. 1312-1313, en R. HAESERYN in dl. I, blz. 149.

(14) *Journal du Département de l'Escaut*, 14 oktober 1811.

LEVERINGEN VAN DE TINNEGIETER FRANCOIS D'HOLLANDER AAN DE BRUGSE KARTUIZERS

Terwijl zilver hoofdzakelijk voor liturgische voorwerpen en fijn tafelgerief werd gebruikt in het Brugse kartuizerklooster aan de Langestraat, zal tin en aardewerk wel het belangrijkste materiaal zijn geweest voor het dagelijkse tafel- en keukengerief in het klooster. Soberheid en eenvoud kenschetsen trouwens deze orde.

In de kloosterrekeningen komen vaak vermeldingen voor van bestellingen van tinnen voorwerpen; welke gebruiksartikelen en bij welke tinnegieters of -handelaars wordt niet altijd gespecificeerd. Als voorbeeld citeren we hier enkele leveringen aan het kartuizerklooster door de Brugse tinnegieter *François D'Hollander* in de tweede helft van de 18e eeuw (1).

In de periode 1751-1753 bestellen de monniken zes paar ampullen naast huishoudelijk gerief zoals ovalen schotels, mosterd- en komkommerpotten, boterpannen, bekers, lepels en een waterpot. Doordat de kartuizers zelf meer dan 5 pond hamertin en evenveel rozen- of keurtin inruilen, blijkbaar afkomstig van buiten gebruik gesteld tin, kan de totale uitgave tot een minimum worden beperkt (2).

(1) François D'Hollander werd meester-tinnegieter op 25 februari 1742 en was tot vijfmaal toe deken van het ambacht; hij overleed op 22 september 1800. Van hem worden deksels voor de potten en kruiken in de apotheek van het Sint-Janshospitaal bewaard: *Sint-Janshospitaal Brugge 1188/1976*, Tentoonstellingscatalogus, Brugge, 1976, dl. II, blz. 668 (II 47). Het meesterwerk van F. D'Hollander is afgebeeld in *Ons Heem*, JG 13 (1959), blz. 116. Het bestaat uit de Tudorroos, overtoert met een kroon, voorzien van de initialen FD van de meester.

(2) *Rijksarchief Brugge, Oud Kerkarchief*, 493, *Rekening 1753*, z. fol.:

Wij mij onderschreven Frans D'hollander geleverd een
Covent van de Eerwerdighe paters Sartreusen in brugge
als volgt

Alvooren op den 16 maerte 1751 een paar Messe ampullekens	£ 0-4-0
op den 30 augustus volkens	0-0-2 1/2
op den 1 october een onvacle schotelken	0-8-0
verwissel een pinte	0-1-2
verwissel een teliore en cortresse van tin	0-0-9
twee mostaer potten en 2 lepelkens	0-4-5
op den 1 july drie paar messe ampullekens	0-12-0

ontfaen op den 16 maerten 1751 een lb. amertin	1-10-6 1/2
op den 1 october een lb ronsen ceurtin	0-1-4
	0-1-4

0-2-8

	£ 1-7-10 1/2
op den 14 july 1752 twee paar messe ampullen	0-8-0
2 boter pannen	0-5-0
op den 20 dito vermaect twee scheutels	0-0-8
op den 25 7bre een concommerpodt	0-0-9
op den 4 9bre een tinne water podt	0-4-8
twee croesen	0-2-0

2-8-11 1/2

Op 25 september 1769 wordt aan dezelfde *theingieter d'hollander* voor 16-3-1/2 pond betaald, een vrij grote som. In de rekening wordt echter niet vermeld welke voorwerpen hij aan het klooster levert (3).

Meer vernemen we uit een gedetailleerde bestelling in de periode 1771-1773. Tinnegieter D'Hollander levert dan allerlei mosterd-potten, zoutvaten, kannen, een schotel met accoladevormige profielrand (*een gecontoorde telliore*), lepels, waterpotten, enz. Daarenboven voert hij herstelwerk uit aan verschillende tinnen voorwerpen van het klooster, dat alles voor 3-12-0 pond (4).

Zoals algemeen gebruikelijk tijdens het Ancien Régime, zowel bij kloosters als bij particulieren, verbuuten de kartuizers hun tin, d.w.z. de versleten gebruiksartikelen worden bij de tinnegieter ingeruild voor nieuwe, onder bijbetaling van een klein bedrag voor materiaalverlies en werkloon (5).

(2 - vervolg)

ontfaen op den 14 julij 4 lb 6 onsen amertin en 4 lb en alf ceurtin aen 7 stuij.	0-5-10 0-5-4
	0-11-2
Rest	1-17-9 1/2
op den 20 februari 1753 een inghels tinne scheutel met deescl	0-5-10
	2-3-9 1/2
ontfaen den inhoudt derser desen 13 maerte 1753	
	f. D'hollander 1753
(3) <i>Rijksarchief Brugge, Oud Kerkarchief, 292/1, Rek. 1768-1769, z. fol. : 25 7bre betaelt acenden theingieter d'hollander volgens specificatie en</i>	qtie 16-3-3 1/2
(4) <i>Rijksarchief Brugge, Oud Kerkarchief, 493, Rek. 1773, z. fol. : Geleverd aen de E.w. Paters Sartureusen door mij fran. D'Hollander meester tngieter alsvolght den 23 9bre 1771</i>	
4 mosterpotten	£ 0-6-0
4 Soutvaten	0-2-4
6 Lepels	0-2-4
1772 7 jan. 4 driepinte kannen met becken	1-6-8
4 Cannen met becken	1-1-4
8 febr. verwissel Een Canne	0-1-4
verwissel Een thepot	0-0-11
verwissel 2 peper bossen	0-2-10
vermaeck twee driepinte Cannen	0-1-2
27 maerte Een geContoorde telliore	0-4-2
Een Scheutel en Een pinte vermaeck	0-1-0
1 aug. vermack Een Josteinken	0-0-7
17 8bre 2 waterpotten	0-9-4
1773 9 febr. vermack Een scheutel en Een mosterpot	0-0-7
5 meije 6 Lepels	0-2-4
	£ 4-3-3
ontfaen houdt tin	0-11-3
	£ 3-12-0

(5) Zie ook *Keur van tin uit de havensteden Amsterdam, Antwerpen en Rotterdam, Tentoonstellingscatalogus, 1979, blz. 17 e.v.*

Er wordt in de rekeningen ook onderscheid gemaakt tussen *amertin, ronsen ceurtin, ceurtin* en *inghels tin*. Hamertin duidt op fijn geslagen tin gemerkt met een gekroonde hamer, en bevat gewoonlijk (zoals bv. te Gent) meer lood dan roostin en keurtin. Hamertin wordt in de 18de eeuw minder geproduceerd, vermoedelijk ruilen de kartuizers oud (16de-, 17de-eeuws?) tin in bij F. D'Hollander.

Met *ronsen ceurtin* wordt roostin bedoeld, gemerkt met de Engelse Tudorroos voor heel fijn tinnewerk, bestaande uit zes delen lood op 94 delen zuiver tin. Keurtin bestaat uit acht delen lood op 92 delen tin (6). Bovendien levert D'Hollander *een inghels tinne scheutel met deksel*, vervaardigd uit Engels bloktin met een nog hoger tin-gehalte.

Over het Brugse tinnegietersgilde, de tinnegieters en hun productie, is weinig bekend. In vergelijking met bv. Antwerpen en Gent. Systematisch archiefonderzoek en vergelijkend studiemateriaal kan hier nog meer gegevens brengen (7).

J.P. ESTHER.

KAREL DE BOODT, PASTOOR VAN ZEDELGEM - LOPPEM 1610-1612

In verband met Joannes DUERWAERDERE, op 3 juli 1601 benoemd tot pastoor van Loppem en Snellegem (*Bieckorf* 1981, blz. 243), vind ik in de kerkrekening van Zedelgem 1609-10 de volgende tekst :

Betaelt Martine de weduwe van Karel de DUERWAERDERE voor dat t'haeren huise bewaert gheweest hebben de abitten vande voornomde kercke t'ziedert dat heer Jan DUERWAERDER starf 4 lb. par. Dit schijnt er op te wijzen dat Jan Duerwaerdere ook de parochie Zedelgem bediende. Of en wanneer hij er pastoor was, is een vraag die ik niet kan beantwoorden.

Wat we wel weten voor Zedelgem is, hoe het in zijn werk is gegaan om er weer aan een pastoor te geraken. Het verloop van de pogingen kunnen we volgen in dezelfde kerkrekening 1609-10. Op kermisvrijdag 13 september 1609 werd *Bernaert van Thienen*, deken van Thorout, Zedelghem ende andere ommeligghende prochien door Jan van Male naar Brugge gehaald om voor de eerste maal weer te Zedelgem de goddelijke dienst te verrichten. Bij die gelegen-

(6) Over soorten tin *Stad Antwerpen. Oudheidkundige Musca. Vleeshuis. Catalogus*, dl. IX, Tin, Deurne-Antwerpen, z.d.; A. VAN DEN KERKHOVE, Tin, in *Gent Duizend jaar Kunst en cultuur, Tentoonstellingscatalogus, Gent, 1975*, dl. III, blz. 381-395.

(7) Bv. het fonds bewaard in het Brugs Stadsarchief, zie A. VANDEWALLE, *Beknopte inventaris van het stadsarchief van Brugge*, dl. I, *Oud-Archief, Brugge, 1979*, blz. 138, nr. 356.